

E U M O F A

European Market Observatory for
fisheries and aquaculture products

Casestudy

Prijsstructuur in de toeleveringsketen van schol in Nederland

Inhoudsopgave

OVERZICHT	1
0 TAAKHERINNERING - STREKKING EN INHOUD	2
0.1 STREKKING VAN DE CASESTUDY	2
0.2 INHOUD VAN HET DOCUMENT.....	2
1 BESCHRIJVING VAN HET PRODUCT	3
1.1 BIOLOGISCHE EN COMMERCIELE KENMERKEN	3
1.2 VANGSTEN EN BESCHIKBAARHEID VAN SCHOL.....	6
2 DE EU-MARKTEN VOOR SCHOL	11
2.1 STRUCTUUR VAN DE EU-MARKT	11
2.1.1 <i>Afgeleide markt per lidstaat</i>	11
2.1.2 <i>Import</i>	12
2.1.3 <i>Export</i>	14
2.2 MARKTSEGMENTATIE.....	16
2.2.1 <i>Segmentatie naar afmeting</i>	16
2.2.2 <i>Segmentatie door presentatie/bewaring</i>	17
2.2.3 <i>Segmentatie volgens certificering</i>	18
2.2.4 <i>Mogelijk gebruik van additieven</i>	18
2.3 DE NEDERLANDSE MARKT.....	20
2.3.1 <i>Toeleveringsbalans</i>	20
2.3.2 <i>Prijzen bij eerste verkoop</i>	22
2.3.3 <i>Import</i>	23
2.3.4 <i>Export</i>	25
2.4 OVERZICHT VAN DE BELANGRIJKSTE EU-MARKTEN VAN BESTEMMING VAN NEDERLANDSE SCHOL	29
2.4.1 <i>Italië</i>	29
2.4.2 <i>Duitsland</i>	30
2.4.1 <i>België</i>	32
3 BENEDENSTROOMSE PRIJZEN VAN DE TOELEVERINGSKETEN	33
3.1 PRIJSINFORMATIEBRONNEN.....	33
4 PRIJSSTRUCTUUR IN DE TOELEVERINGSKETEN	35
4.1 VERSE FILET OP DE NEDERLANDSE MARKT	35
4.2 NAAR ITALIË GEËXPORTEERDE BEVROREN FILET	37
4.3 BIJLAGEN	39
4.3.1 <i>Gebruikte bronnen</i>	39
4.3.2 <i>Interviews</i>	39

Overzicht

- Met bijna 29.000 ton is Nederland de eerste producent van Europese schol ter wereld, terwijl de EU, met meer dan 86.000 ton (2014) 86% van de wereldvangst voor haar rekening neemt.
  - Het totaal aan toegestane vangsten (TAC's) van schol is tussen 2008 en 2015 meer dan verdubbeld. De TAC's werden echter niet volledig benut door de EU-vloot: in 2010 was de benutting 93%, in 2014 68% en in 2015 64%.
  - Italië, het Verenigd Koninkrijk en Duitsland zijn de belangrijkste consumentenmarkten. Zij vertegenwoordigen 64% van de totale EU-markt voor schol.
  - Nederland is een belangrijke speler op het gebied van productie, handel en verwerking, en importeert voornamelijk uit het VK (verse hele schol) en exporteert naar Italië en Duitsland (verse en bevroren filets).
  - In 2009 startte de MSC-certificering van de Nederlandse scholvisserij. In 2013 was gecertificeerde schol goed voor 65% van de nationale vangsten.
  - De prijsstructuur in de toeleveringsketen:
    - de opbrengst van het fileren is vrij laag en het verlies tijdens het fileren is daarom een grote kostenpost.
- Bij de verse filet die in de Nederlandse detailhandel op de markt wordt gebracht lopen de verpakkings- en distributiekosten van aanvoerplatform tot verkooppunt op tot meer dan de helft van de prijs voor de consument.
- Voor de bevroren filets die naar Italië worden gezonden, bedragen de kosten van het fileren, invriezen en verpakken 26% van de leverprijs op het aanvoerplatform in Italië.
  - De nettomarge van de verwerker is hoger bij verse filets (EUR 0,23/kg) dan bij bevroren filets (€ 0,15 / kg).

0 TAAKHERINNERING - Strekking en inhoud

0.1 Strekking van de casestudy

Geheugensteuntje

In de onderstaande tabel hebben wij de redenen uiteengezet voor de keuze van schol voor de analyse van de prijstransmissie en distributie van waarde in de Nederlandse toeleveringsketen.

Product	Herkomst	Kenmerken	Markt en prijsvormingsfactoren
Schol (vers, bevroren)	Visserij	Groeiende quota sinds 2008 Groeiende vraag van de markt Lage prijs in de vroege 2010's, prijsverhoging in 2015 Grote export naar Italië en Duitsland	Toeleverings-/vraagbalans (stabiliteit van de markt) Maat, presentatie, MSC-certificering Prijs van andere platvissen

Kernpunten van de analyses zullen betrekking hebben op:

Soorten - Producten	Belangrijkste LS (focus)	Andere lidstaten (overzicht)
Schol (vers, bevroren, heel en filet)	Nederland	Italië, Duitsland

0.2 Inhoud van het document

In lijn met de binnen EUMOFA ontwikkelde methodologie omvat het document:

- Een beschrijving van het product;
- De meest relevante EU-markten voor schol, met speciale aandacht voor de Nederlandse, Italiaanse en Duitse markten;
- Een analyse van de prijstransmissie door de toeleveringsketen in Nederland.

1 BESCHRIJVING VAN HET PRODUCT

1.1 Biologische en commerciële kenmerken

De casestudy richt zich op:

- Verse, gefileerde schol;
- Bevroren, gefileerde schol.

Casestudy-product

Naam: Europese schol (*Pleuronectes platessa*)

ERS-code: PLE

Presentatie: Verse filets en bevroren filets

Commerciële maat:

In Nederland bestaan vier categorieën gebaseerd op de lengte van de vis:

- Categorie 1: lengte > 41 cm
- Categorie 2: lengte tussen de 35 cm en 41 cm
- Categorie 3: lengte tussen de 31 cm en 35 cm
- Categorie 4: lengte tussen de 27 cm en 31 cm

© Scandinavian Fishing Year Book

Biologische parameters

Leefgebied:

- Schol leeft op een zanderige of gemengde zeebodem.
- Schol leeft op een diepte van een paar meter tot ongeveer 100 m, de meeste volwassen schol wordt gevangen op een diepte van 10-50m.
- Schol eet weekdieren en wormen.
- Temperatuur: 2-15 °C.

Paaitijd:

- Schol paait bij een temperatuur van ongeveer 6°C.
- De piek in de paaitijd is vanaf begin januari in het oosten van het Kanaal tot medio februari in het Duitse gebied.

Geografische verspreiding (zie de kaart op de volgende pagina):

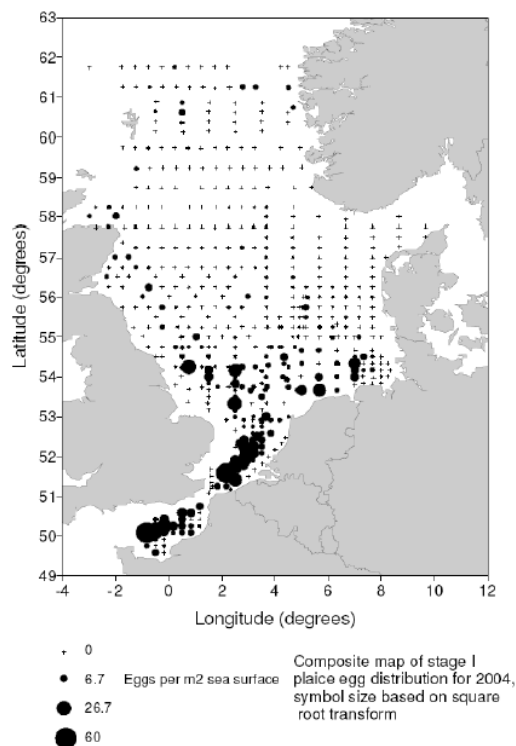
- Het leefgebied van Europese schol strekt zich uit van het mediterrane gebied tot het Noord-Europese gebied.
- Er is een grotere aanwezigheid in de Noordzee en in het Kanaal, vooral langs de Nederlandse, Belgische en Franse kust.

Figuur 1 - Verspreiding van *Pleuronectes platessa* in het Europese gebied

Bron: FAO

Figuur 2 - Kaart van het paai gebied voor *Pleuronectes platessa* in de Noordzee

Bron: ICES

Vervangingen

De belangrijkste vervanging van schol op de markt is de "Pacifische schol" (*Lepidopsetta bilineata*), gevangen in de noordelijke Stille Oceaan door de Amerikaanse vloot (61.000 ton in 2013). Sinds 2007 wordt de import van Pacifische schol, samen met andere platvis, begunstigd door een autonoom tariefcontingent (5000 ton vrij van douanerechten).

Op de markt concurreert schol ook met andere platvis zoals schar, bot, tong...

Verwante codes

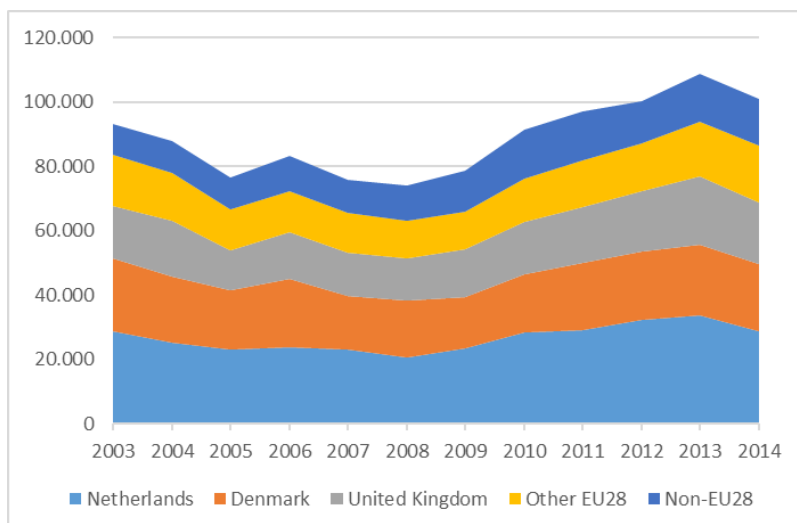
De Europese schol wordt in de Gecombineerde Nomenclatuur als volgt onderverdeeld.

- Verse schol "Pleuronectes platessa": GN-code 0302 22 00
- Bevroren scholfilets "Pleuronectes platessa"
  - GN-code 0304 83 10 vanaf 2007
  - GN-code 0304 20 71 voor 2007
- Bevroren schol "Pleuronectes platessa"
  - GN-code 0303 32 00: vanaf 2012
  - GN-code 0304 29 71: tussen 2007 en 2011
  - GN-code 0304 20 71: voor 2007
- Voor verse filets bestaat geen specifieke code voor schol, die deel uitmaakt van een groep waarin alle platvis is ondergebracht: "Pleuronectidae, Bothidae, Cynoglossidae, Soleidae, Scophthalmidae en Citharidae": GN-code 0304 43 00. Deze code is beschikbaar sinds 2012. Wij gaan ervan uit dat deze code voor wat betreft de Nederlandse handel voornamelijk betrekking heeft op schol.

1.2 Vangsten en beschikbaarheid van schol

Alle schol is uitsluitend afkomstig van zeevisserij. Nederland is de eerste producent ter wereld van Europese schol (28.779 ton in 2014), gevolgd door Denemarken en het Verenigd Koninkrijk. Het aandeel van Nederland in de wereldvangst varieert tussen de 28,0% en 32,2% over de periode 2003-2014 (32,2% tot 37,2% van de EU-vangsten). De EU is goed voor het merendeel van de vangsten van Europese schol: 85,6% in 2014. De belangrijkste visserijlanden buiten de EU zijn Rusland en IJsland.

Figuur 3 - Wereldvangst van Europese schol (ton)

Bron: FAO

Tabel 1 - Wereldvangst van Europese schol (ton)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Nederland	28.867	25.123	23.101	23.947	23.099	20.757	23.476	28.291	29.305	32.258	33.748	28.779
Denemarken	22.379	20.705	18.377	21.185	16.780	17.580	16.056	18.095	20.826	21.366	21.893	20.851
Verenigd Koninkrijk	16.502	17.407	12.277	14.525	13.244	12.968	14.798	16.420	17.168	18.746	21.229	19.136
België	6.487	6.053	5.063	5.139	5.732	5.220	5.008	5.200	6.344	6.687	8.228	8.868
Duitsland	3.944	3.850	3.560	3.863	2.915	3.412	3.263	4.103	4.255	4.339	5.295	4.634
Frankrijk	3.856	3.615	3.185	2.741	2.809	2.267	2.694	3.214	3.052	2.878	2.939	3.205
Andere EU-28	1.455	1.189	1.003	961	1.078	941	761	738	704	723	673	846
Totaal EU-28	83.490	77.942	66.566	72.361	65.657	63.145	66.056	76.061	81.654	86.997	94.005	86.316
Russische Fed.	593	976	1.160	1.445	1.938	2.233	4.245	7.514	8.455	5.539	7.221	7.380
Totaal niet-EU-28	9.542	10.037	10.059	10.843	10.201	11.033	12.459	15.422	15.459	13.335	14.768	14.473
Wereld	93.032	87.979	76.625	83.204	75.858	74.178	78.515	91.483	97.113	100.332	108.773	100.789
% EU-28	90%	89%	87%	87%	87%	85%	84%	83%	84%	87%	86%	86%

Bron: FAO

Voor wat betreft de evolutie van de quota kunnen we in de ontwikkeling van de scholvangst sinds 2003 twee periodes onderscheiden: een daling tussen 2003 en 2008 (-24,4% op EU-28-niveau) en een stijging tussen 2008 en 2014 (+36,7% op EU-28-niveau). In deze laatste periode zien we een daling van de vangsten op EU-niveau (-8,2%) die de belangrijkste lidstaten betreffen: Nederland (-14,7%), Denemarken (-4,8%) en het Verenigde Koninkrijk (-9,9%).

Tabel 2 - Ontwikkeling van de vangsten van Europese schol tussen 2003-2008 en 2008-2014

	Ontwikkeling 2003-2008	Ontwikkeling 2008-2014	Volume 2014 (ton)
Nederland	-28,1%	+38,6%	28.779
Denemarken	-21,4%	+18,6%	20.851
Verenigd Koninkrijk	-21,4%	+47,6%	19.136
Andere EU	-24,8%	+48,2%	17.550
Totaal EU-28	-24,4%	+36,7%	86.316
Niet-EU	+15,6%	+31,2%	14.473
Wereld	-20,3%	+35,9%	100.789

Bron: FAO

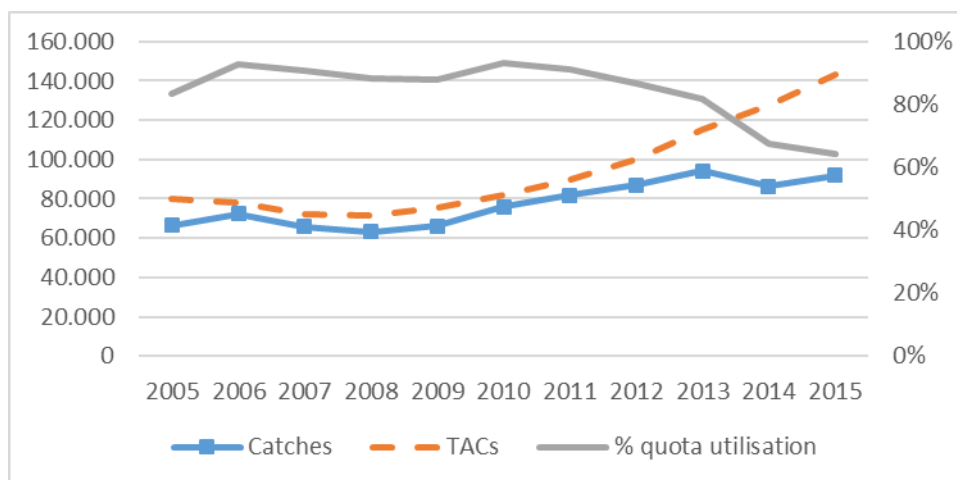
Het totaal aan toegestane vangsten (TAC's) van schol in de EU nam tussen 2005 en 2008 af met 10% en is meer dan verdubbeld tussen 2008 en 2015 (143.188 ton).

De TAC's groeiden aanzienlijk vanaf 2011, met ongeveer 10 tot 15% per jaar. De TAC's werden echter niet ten volle benut door de EU-vloot (93% in 2010, 82% in 2013 en 68% in 2014). Dit kan door drie hoofdfactoren worden verklaard:

- de reductie van de vloot de afgelopen 10 jaar als gevolg van de vermindering van de vangstmogelijkheden vóór 2008 (evolutie van de TAC's) en de economische problemen in de vroege 2010's als gevolg van de lage prijzen;
- de concurrentie met andere, interessantere takken van visserij (met name tong);
- de daling van de TAC's tot 2008 leidde tot de vervanging op de markt met andere platvis geïmporteerd uit derde landen. Het terugwinnen en uitbreiden van het marktaandeel blijft een uitdaging voor scholproducenten.

Volgens de geïnterviewde verwerkers neemt de vraag naar Europese schol toe op de markt. Bij een lage beschikbaarheid op de markt is het vervangingsproduct de Pacifische schol, die in het noordelijk deel van de Stille Oceaan wordt gevangen. Deze soort verhoogde zijn positie op de EU-markt in de jaren 2000, vanwege zijn prijspositionering ten opzichte van de Europese schol en de lagere TAC's quota voor Europese schol.

Figuur 4 - Ontwikkeling van de TAC's, vangsten en het quotagebruik tussen 2005 en 2015 op EU-niveau

Bron: EU – DG MARE

In 2016 bedraagt het quotum voor schol in Nederland 48.917 ton, oftewel 31% van de EU-quota. Het grootste deel van dit contingent (47.112 ton in 2016) is geconcentreerd in de gebieden IIa, IIIa (exc. Skagerrak en Kattegat) en IV.

Tabel 3 - TAC's en quota voor schol (2005 – 2016)

	Alle gebieden			IIa, IIIa (exc. Skagerrak en Kattegat), IV		
	EU	NL	% NL	EU	NL	% NL
2005	79.775	23.334	29,25%	56.870	21.872	38,46%
2006	78.041	22.732	29,13%	55.420	21.315	38,46%
2007	72.372	20.272	28,01%	49.143	18.901	38,46%
2008	71.614	19.904	27,79%	47.875	18.414	38,46%
2009	75.239	21.680	28,81%	52.615	20.237	38,46%
2010	81.812	24.347	29,76%	59.557	22.907	38,46%
2011	89.735	27.734	30,91%	68.862	26.485	38,46%
2012	100.269	31.709	31,62%	79.201	30.462	38,46%
2013	115.057	36.503	31,73%	91.225	35.086	38,46%
2014	127.806	41.594	32,54%	104.117	40.045	38,46%
2015	143.188	47.584	33,23%	119.690	46.035	38,46%
2016	155.632	48.917	31,43%	122.494	47.112	38,46%

Bron: DG MARE - TAC's en quota

2 DE EU-MARKTEN VOOR SCHOL

2.1 Structuur van de EU-markt

2.1.1 Afgeleide markt per lidstaat

De afgeleide EU-markt voor schol is 97.678 ton in 2014. De twee eerste markten, Italië en het Verenigd Koninkrijk, nemen 51,6% van de afgeleide EU-consumptie voor hun rekening. Het aanbod in Italië is voornamelijk gebaseerd op de import, terwijl die in het Verenigd Koninkrijk gebaseerd is op de vangsten door de nationale vloot.

De daaropvolgende belangrijkste markten zijn Duitsland, Nederland, Frankrijk, Denemarken, België en Polen.

De extra-EU-handel blijft beperkt: in 2014 werd 6.578 ton geïmporteerd uit derde landen en werd 3.417 ton geëxporteerd.

Bevroren filets zijn goed voor 40,7% van de internationale handel, gevolgd door verse hele vis (35,3%), verse filets (20,2%) en bevroren hele vis (3,8%).

Tabel 4 - Afgeleide markt voor Europese schol per lidstaat in 2014 (ton aan helevisequivalent)

(ton helevisequivalent)	Vangsten	Import	Export	Afgeleide markt
IT	0	28.002	130	27.873
VK	19.136	6.630	3.197	22.569
DE	4.634	13.887	6.195	12.326
NL ¹	28.779	25.772	45.790	8.760
FR	3.205	6.363	1.860	7.708
DK	20.851	3.679	18.011	6.519
BE	8.868	6.058	12.928	1.997
PL	88	3.947	2.402	1.632
EU-28	86.316	103.318	91.956	97.678

Bron: EUMOFA, FAO

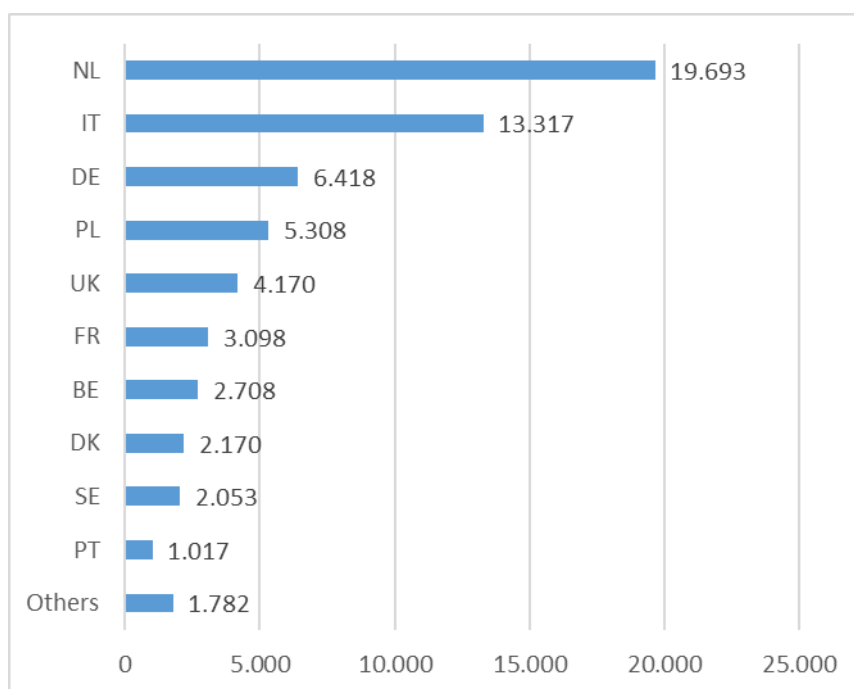
¹ Experts zijn van mening dat de huidige berekening een overschatting is van de afgeleide markt in Nederland. Dit wordt uitvoerig behandeld in paragraaf 2.3.1. Toeleveringsbalans.

2.1.2 Import

De belangrijkste importeurs van Europese schol in de EU-28 zijn Nederland, Italië, Duitsland, Polen en het Verenigd Koninkrijk:

- Nederland importeerde in 2015 19.693 ton aan scholproducten, 99% van het ingevoerde volume is verse hele schol. De eindproducten zijn bestemd voor de binnenlandse markt en de export (18.117 ton geëxporteerd in 2015, voornamelijk bevroren filets).
- Italië importeerde in 2015 13.317 ton. 95% van dit volume is filets (vooral bevroren) bestemd voor consumptie op de nationale markt (slechts 67 ton werd uitgevoerd).
- Duitsland importeerde 6.418 ton, waarvan 61% filets, zowel vers als bevroren.
- Polen importeerde 5.308 ton, waarvan 88% verse hele schol.
- Het Verenigd Koninkrijk importeerde 4.170 ton. Het filet-aandeel is met 43% (vers en diepvries) lager dan bij Italië en Duitsland.

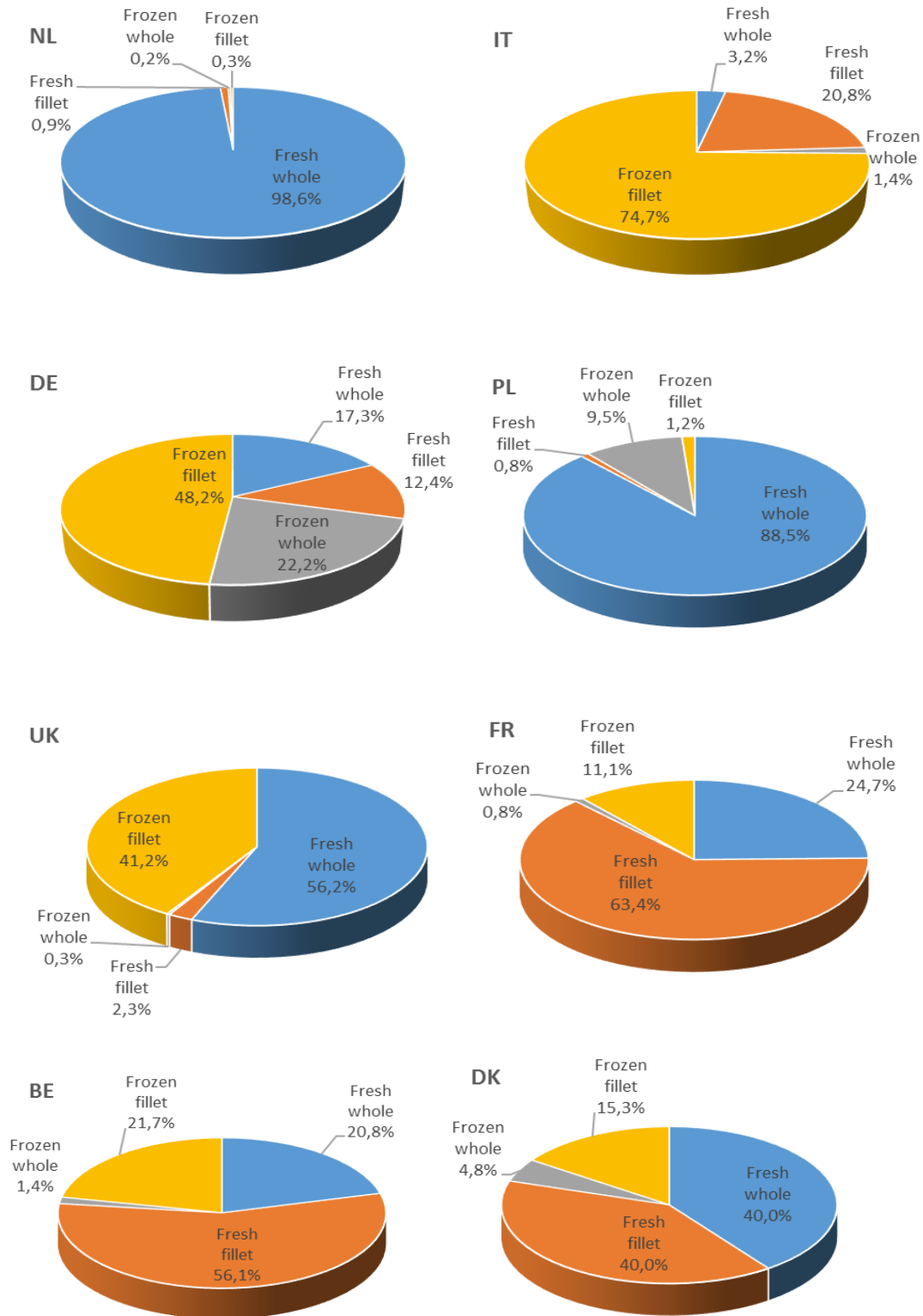
Figuur 5 - Importvolumes per lidstaat van de EU-28 in 2015 (ton producten)

Bron: EUMOFA

De onderverdeling van de verschillende soorten producten in de invoer van de belangrijkste lidstaten wordt weergegeven in de afbeeldingen op de volgende pagina.

Figuur 6 - Onderverdeling van de invoer per soorten producten (2015)

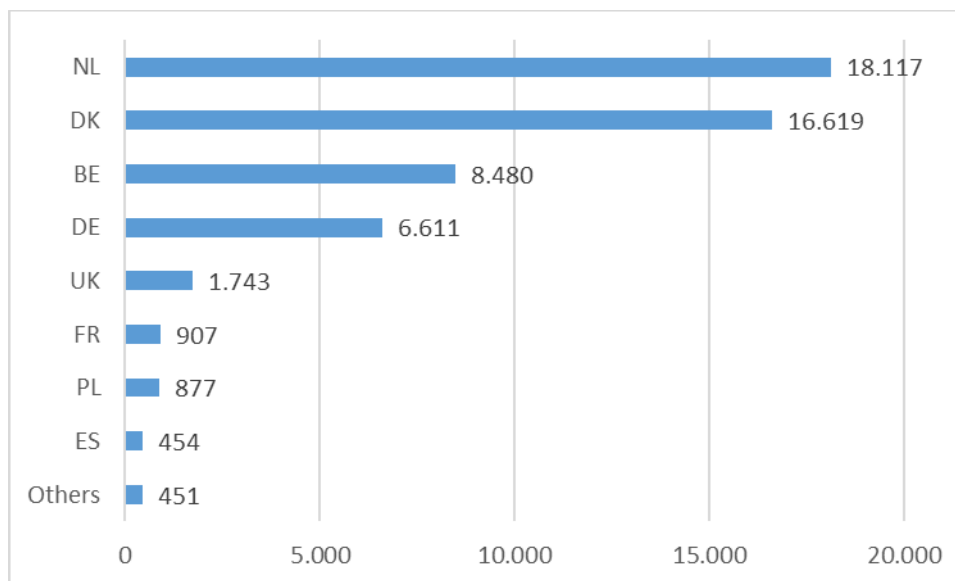
Bron: EUMOFA

2.1.3 Export

De belangrijkste exporteurs van Europese schol in de EU-28 zijn Nederland, Denemarken, Duitsland en het Verenigd Koninkrijk:

- Nederland exporteerde in 2015 18.117 ton, waarvan 57% bevroren filets en 24% verse filets.
- De uitvoer uit Denemarken, België en Duitsland varieerde tussen de 16.619 en 6.611 ton, in elke lidstaat was verse hele schol goed voor meer dan 70% van het totale volume.

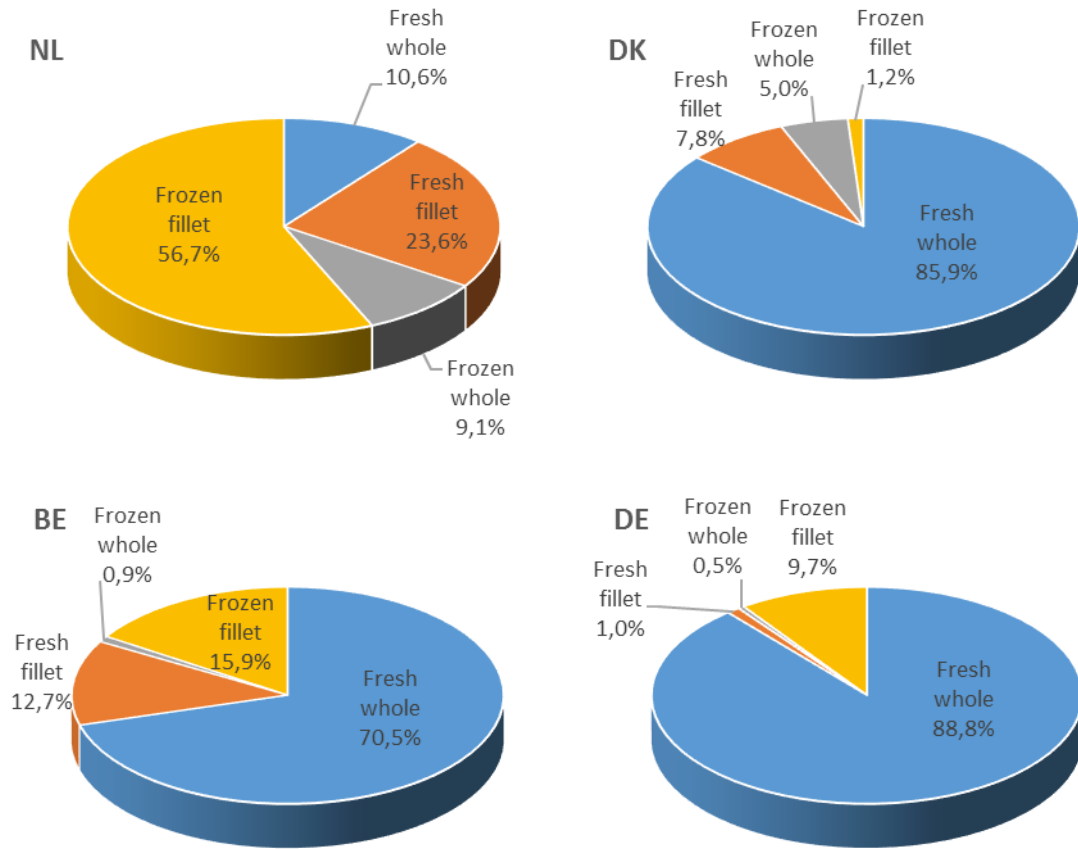
Figuur 7 - Importvolumes per lidstaat van de EU-28 in 2015 (ton producten)

Bron: EUMOFA

Figuur 8 - Onderverdeling van de export per soorten producten (2015)

Bron: EUMOFA

2.2 Marktsegmentatie

De scholmarkten zijn opgemaakt uit verschillende soorten segmenten, gebaseerd op:

- afmeting van de vis,
- presentatie en bewaring,
- certificering,
- eventueel gebruik van additieven.

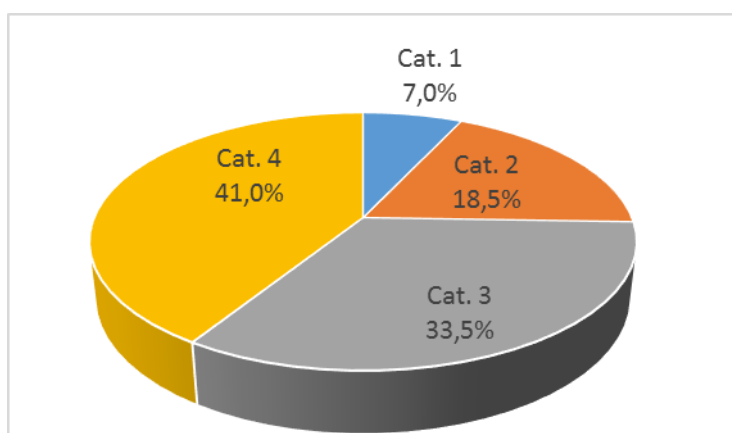
2.2.1 Segmentatie naar afmeting

Het eerste verkoopniveau kent vier maatcategorieën:

- Categorie 1: lengte >41 cm
- Categorie 2: lengte tussen de 35 cm en 41 cm
- Categorie 3: lengte tussen de 31 cm en 35 cm
- Categorie 4: lengte tussen de 27 cm en 31 cm

De meeste van de vangsten vallen onder de categorieën 3 en 4 (kleinste vis), die goed waren voor 74,5% van het totale verkochte volume op de Nederlandse afslagen in 2014.

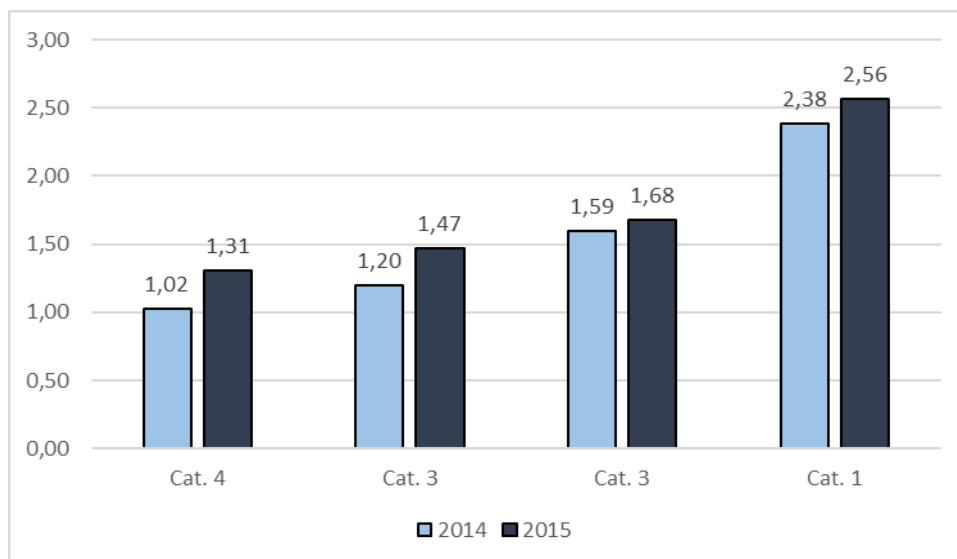
Figuur 9 - Onderverdeling van het volume verkocht op afslagen in Nederland per maatcategorie (2014)

Bron: gebaseerd op gegevens van het Nederlandse Ministerie van Economische Zaken

De prijs per kg neemt toe naarmate de vis groter wordt (tweemaal hoger voor cat. 1 vis ten opzichte van vis van cat. 4 in 2015). Voor elke categorie verschillen de markten. Volgens de geïnterviewde verwerkers wordt de meeste categorie 1 vis bijvoorbeeld doorgesluisd naar foodservices op de VK-markt. De categorie 4 wordt voornamelijk gefileerd en bevroren verkocht.

Figuur 10 - Prijs op de afslag voor schol in Nederland voor de verschillende maatcategorieën (2014 en 2015)

Bron: gebaseerd op gegevens van het ministerie van Economische Zaken

2.2.2 Segmentatie door presentatie/bewaring

De markt is gesegmenteerd naar presentatie en bewaring

- Vers / bevroren;
- Heel / gefileerd;
- Met/zonder huid voor gefileerde producten: bovenhuid (zwart) en/of de onderhuid (wit):
  - met beide huiden (zwart en wit): voornamelijk verkocht in het VK,
  - met witte huid: dit is het meest gangbare product en wordt verkocht op de belangrijkste markten: Nederland, Duitsland, Italië en Frankrijk;
  - zonder huid: dit wordt in het bijzonder in Zwitserland verkocht.

De aanwezigheid van de huiden heeft grote invloed op de kosten en marges. In de volgende tabel zie u de opbrengsten van het fileren afhankelijk van de aanwezigheid of niet van de huid.

Tabel 5 - Opbrengst fileren met en zonder huid

Met en zonder huid	Opbrengst bij fileren
Met beide huiden	50%
Met witte huid, zonder zwarte huid	43%
Zonder huid	38%

Bron: EUMOFA, interviews met verwerkers

Daarnaast vermelden we dat gefileerde producten als “twin filets” (tweelingfilets) op de markt mogen worden gebracht. Dit zijn twee samengebrachte filets om één grotere artikel te vormen. Dit wordt voornamelijk op de VK-markt verkocht.

2.2.3 Segmentatie volgens certificering

De eerste MSC-certificering voor schol vond plaats in 2009 met de firma Ekofish Group. Het gebruikte vistuig is een dubbele demersale bordentrawl. De maaswijdtes van de netten variëren van 120 – 140 mm, dit verzekert een laag bijvangstniveau. Het visgebied is de Centrale Noordzee. (ICES: IVb-gebied)

Tabel 6 - Bedrijven betrokken bij de MSC-visserij op schol in Nederland

	Volume (ton)	Aantal schepen	Jaar van de certificering
Ekofish Group	5.000	10	2009
Osprey company	2.000	5	2010
Cooperative Fishery Organisation (CVO)	15.000	250	2012
Totaal	22.000	265	/

Bron: MAC-informatiefolders over gecertificeerde visserijen

MSC is goed voor ongeveer twee derde van de Nederlandse vangst van schol (65% van de vangsten in 2013).

De vraag naar MSC-producten neemt toe, vooral in Nederland, Duitsland en het Verenigd Koninkrijk, de belangrijkste markten voor schol. Een aantal grootschalige detailhandelaars verplichtten zich tot aanschaf van MSC-producten, zoals Ahold, EDEKA, Sainsbury's... Dit certificaat wordt echter niet gevraagd door de detailhandel in Italië, dat de eerste markt is voor Nederlandse schol. Dus, afhankelijk van de markt, wordt niet alle binnen een gecertificeerde visserij gevangen vis met het MSC-label aan de consument verkocht.

Schol onder MSC geeft vissers recht op een prijspremie (ongeveer 0,10 EUR/kg). Uit interviews blijkt dat dit de kosten voor het beheer en de controles voor MSC-certificering dekt. Op de Nederlandse en Duitse markt is de trend dat MSC een noodzakelijk instrument is voor toegang tot de markt maar geen wijze om zich te onderscheiden.

De detailhandelaar betaalt voor het gebruik van het MSC-logo in de detailhandelsfase een royalty aan de MSC-organisatie. De hoogte van deze royalty ligt tussen de 0,3 en 0,5% van de omzet.

2.2.4 Mogelijk gebruik van additieven

Verwerkers mogen tot maximaal 10% van het totaalgewicht additieven toevoegen aan de scholfilets. De gebruikte additieven zijn met name E301 (natriumascorbaat) en E331 (natriumcitraat). Het gebruik van additieven wordt gedaan op verzoek van de klant en maakt een prijsverlaging en verlenging van de vervaldatum mogelijk. Deze technologie wordt toegepast op het basissegment van de markt waar de concurrentie hevig is.

Uit interviews blijkt dat dit in het bijzonder door Italiaanse klanten wordt gevraagd, maar op de Duitse markt wordt het niet gebruikt. Er zijn geen gegevens beschikbaar over het aandeel van de productie dat bij het gebruik van additieven betrokken is.

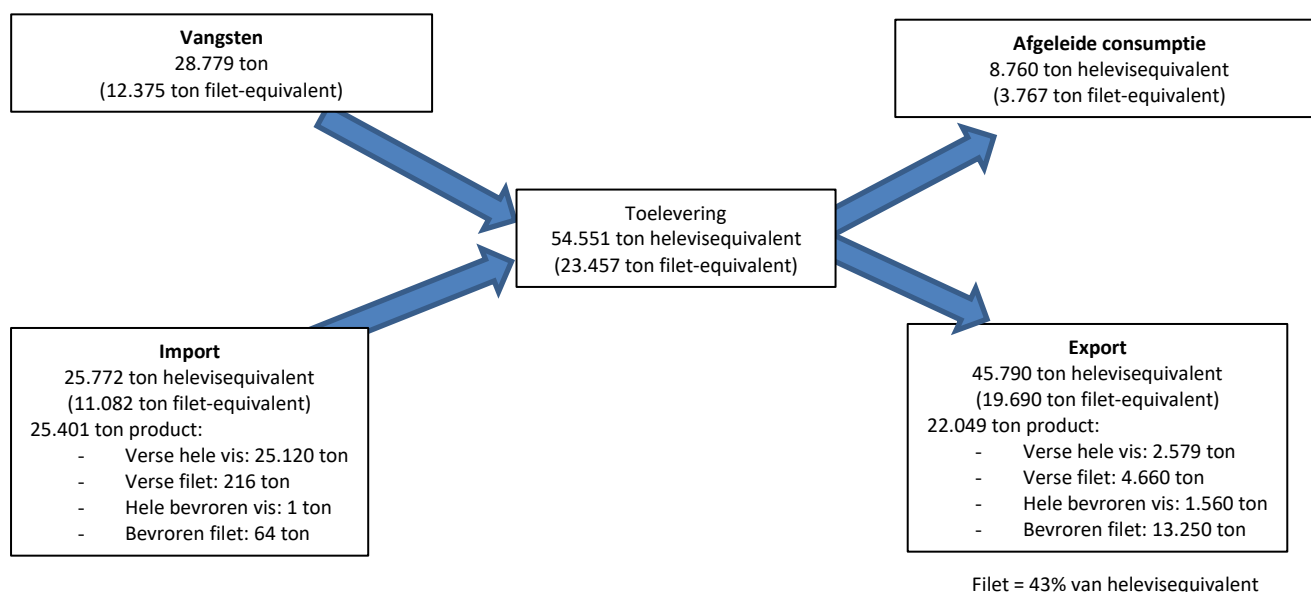
2.3 De Nederlandse markt

2.3.1 Toeleveringsbalans

De afgeleide consumptie van schol in Nederland in 2014 bedraagt 8.760 ton helevisequivalent (3.767 ton filet-equivalent).

Dit is wellicht een te hoge schatting van deze nationale consumptie. Deskundigen schatten de consumptie van schol in Nederland op ongeveer 2.500 ton helevisequivalent. Deze overschatting kan het gevolg zijn van dubbeltellingen tussen import en vangsten vanwege de rechtstreekse verkoop door VK- en Duitse schepen van schol die in Nederland aan wal is gebracht. Daarnaast verkopen sommige VK-schepen rechtstreeks aan de verwerkende bedrijven en niet via de veiling. Dit maakt het nog moeilijker om de stromen van schol precies te volgen. Gebaseerd op EUMOFA-gegevens bedroeg de invoer van verse hele schol naar Nederland in 2014 11.843 ton uit het Verenigd Koninkrijk en 3.834 ton uit Duitsland.

Figuur 11 - Balans van de toelevering van schol in Nederland (2014)

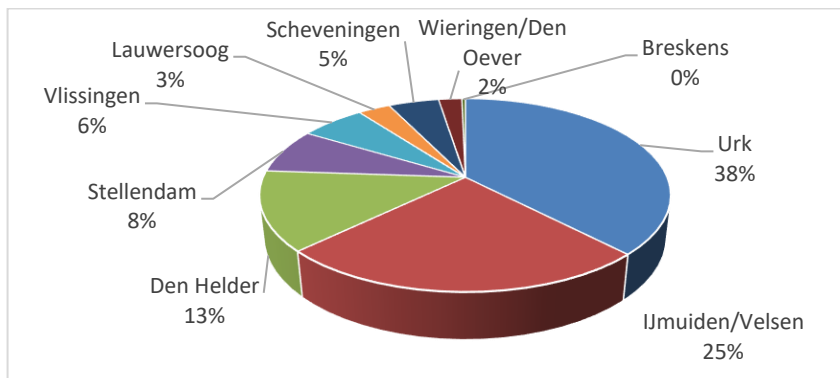

Bron: EUMOFA, FAO

In Nederland (door Nederlandse of VK-schepen) aan wal gebrachte schol wordt verkocht via afslagen of rechtstreeks aan de verwerkers. De directe verkoop van VK-schepen aan de verwerkers is de afgelopen jaren aanzienlijk toegenomen. Urk is met 38% van het volume van de in 2014 verkochte schol, de eerste afslag in Nederland, IJmuiden/Velsen komt als tweede (25%) en Den Helder is derde (13%) (zie figuren volgende pagina).

Het Nederlands Visbureau (www.dutchfish.nl) geeft een lijst van 51 bedrijven die betrokken zijn bij de export van schol, vele zijn ook betrokken bij de verwerking van schol en zijn gevestigd in Urk.

Figuur 12 - Onderverdeling van de hoeveelheid schol verkocht op de verschillende afslagen in Nederland (2014)

Bron: EUMOFA

De GN8-code voor verse scholfilet is pas beschikbaar sinds 2012. Om deze reden is het niet mogelijk om de toeleveringsbalans over lange termijn (met inbegrip van verse filet) precies te berekenen.

Tabel 7 - Toeleveringsbalans van schol in Nederland in 2012 en 2014 (verse filets inbegrepen)

Ton	2012	2013	2014
Vangsten	32.258	33.748	28.779
Import	27.585	27.454	25.772
Toelevering	59.843	61.202	54.551
Export	44.302	46.769	45.790
Afgeleide consumptie	15.541	14.432	8.760

Bronnen: EUMOFA, FAO

Geen rekening houdend met verse filet, steeg het afgeleide nationale verbruik aanzienlijk tussen 2003 en 2014 (7.247 ton in 2003 en 19.095 ton in 2014). Deze ontwikkeling staat mogelijk in verband met een statistische vertekening veroorzaakt door de aanvoer met UK-schepen in Nederland (zie hierboven).

Tabel 8 - Toeleveringsbalans van schol in Nederland tussen 2003 en 2014 (verse filets niet inbegrepen)

Ton	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Vangsten	28.867	25.123	23.101	23.947	23.099	20.757	23.476	28.291	29.305	32.258	33.748	28.779
Import	29.928	27.819	26.129	27.653	24.599	22.516	20.874	22.740	23.587	26.679	26.826	25.270
Toelevering	58.795	52.942	49.230	51.600	47.698	43.273	44.350	51.031	52.892	58.937	60.574	54.049
Export	51.547	47.857	47.257	46.097	38.228	35.906	34.590	32.421	39.610	32.833	38.454	34.954
Afgeleide consumptie	7.247	5.085	1.973	5.503	9.470	7.367	9.760	18.610	13.283	26.104	22.120	19.095

Bronnen: EUMOFA, FAO

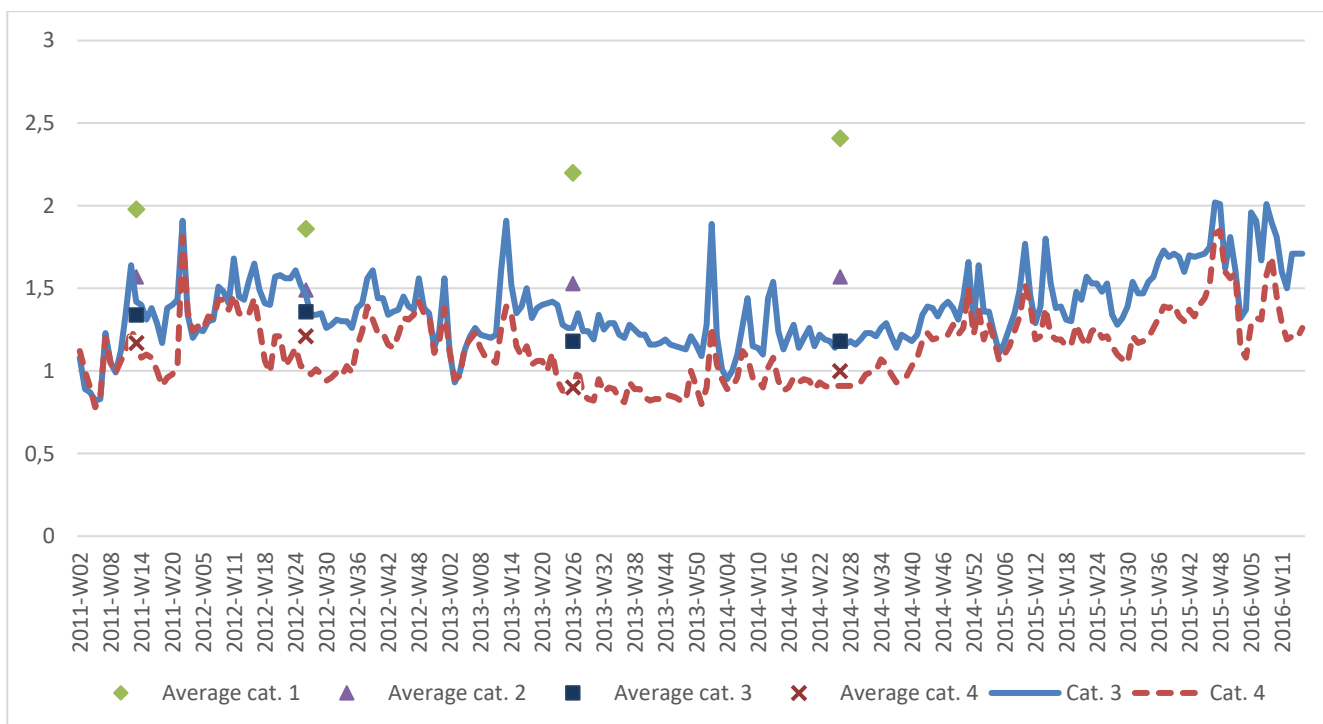
2.3.2 Prijzen bij eerste verkoop

Zoals aangegeven in paragraaf 2.2.1, is het aanbod gesegmenteerd op afmeting. Tussen 2011 en 2014 steeg de prijs van categorie 1 schol (grootste maat) met 21,5% tot 2,41 EUR/kg. Deze categorie is goed voor een beperkt deel van de vangsten (7% in 2014). De prijs van categorie 2 vissen bleef stabiel (-0,4%) op 1,57 EUR/kg.

De prijzen van de twee categorieën die het grootste aandeel van de vangsten voor hun rekening nemen, daalden tussen 2011 en 2014. Met name categorie 4 (kleinste maat) met -14,7% tot EUR 1,0/kg (-11,9% voor categorie 3) (bron: gebaseerd op PEFA). Deze prijzen waren laag voor vissers die zich konden richten op andere, qua prijs aantrekkelijkere soorten, zoals tong.

De prijs van schol is sinds het eind van 2014 sterk gestegen en met name in de zomer en het najaar van 2015: de prijs van categorie 4 bereikte in november 2015 op de afslag van IJmuiden 1,85 EUR/kg en in februari 2016 1,69 EUR/kg. Voor de verschillende belanghebbenden kwam deze stijging onverwacht. Dit biedt de vissers de mogelijkheid om de winstgevendheid van hun bedrijven te verhogen. Sommige verwerkers krijgen echter te kampen met problemen wanneer zij hun schol met langetermijncontracten aan detailhandelaars verkopen (dit type contracten kan enkele maanden of een jaar duren). In dit geval zijn ze ertoe gehouden om tegen een vaste prijs aan de detailhandel te leveren, met de hypothese van een eerste verkoopprijs van tussen de 1,00 en 1,50 EUR/kg (hypothese van de prijzen aan het begin van het jaar, op basis van interviews). De situatie kan zich op het eind van het contract ontwikkelen, wanneer de prijs opnieuw kan worden onderhandeld.

Figuur 13 – Jaarlijkse gemiddelde prijs van schol per categorie tussen 2011 en 2014 en wekelijkse prijs van schol voor de categorieën 3 en 4 tussen 2011 en 2016 op de afslag van IJmuiden (EUR/kg)

Bron: PEFA (jaarlijkse gemiddelde prijs) en EUMOFA (wekelijkse prijs)

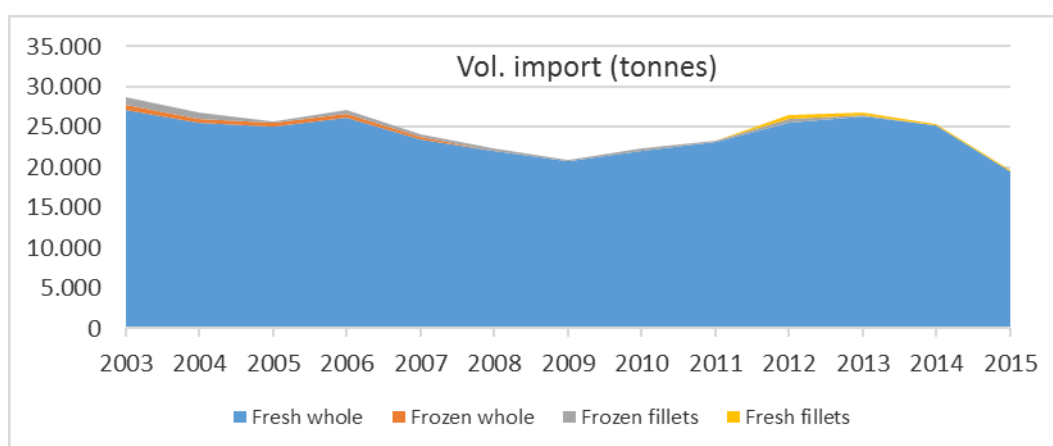

2.3.3 Import

De Nederlandse import bereikte in 2015 19.693 ton en EUR 32,2 miljoen. Meer dan 90% van het volume en de waarde betreffen verse hele schol (respectievelijk 98,6% en 93,1%).

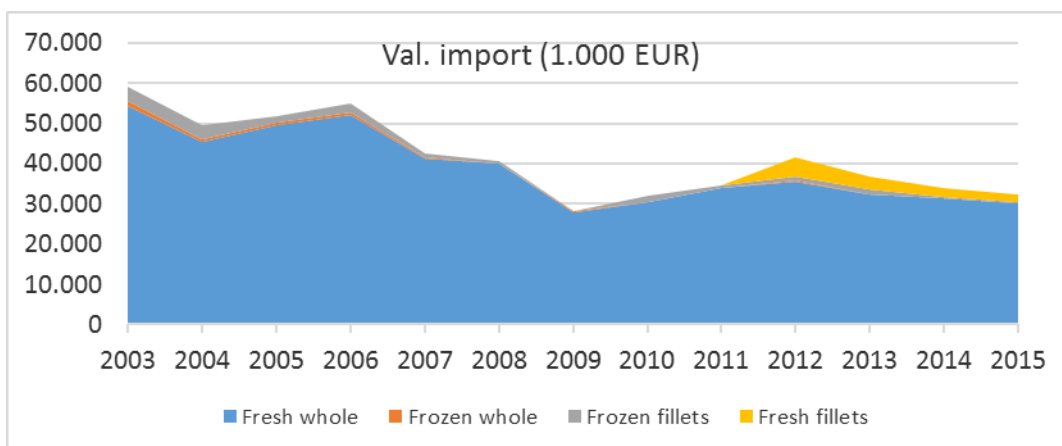
De import in Nederland staat in verband met de beschikbaarheid van schol in de EU (de EU is goed voor 85,6% van de wereldwijde vangst van schol in 2014), en dus met de ontwikkelingen van de TAC's en quota. De import toonde tussen 2003 en 2009 een dalende trend (-27,4% in volume) en steeg tussen 2009 en 2014 (+ 20,9% in volume, verse filet niet inbegrepen). De import registreerde echter een sterke daling in 2015: -22,5% in volume en -5,4% in waarde.

Figuur 14 - Volume van geïmporteerde schol in Nederland tussen 2003 en 2015 (verse filet pas sinds 2012)

Bron: EUMOFA

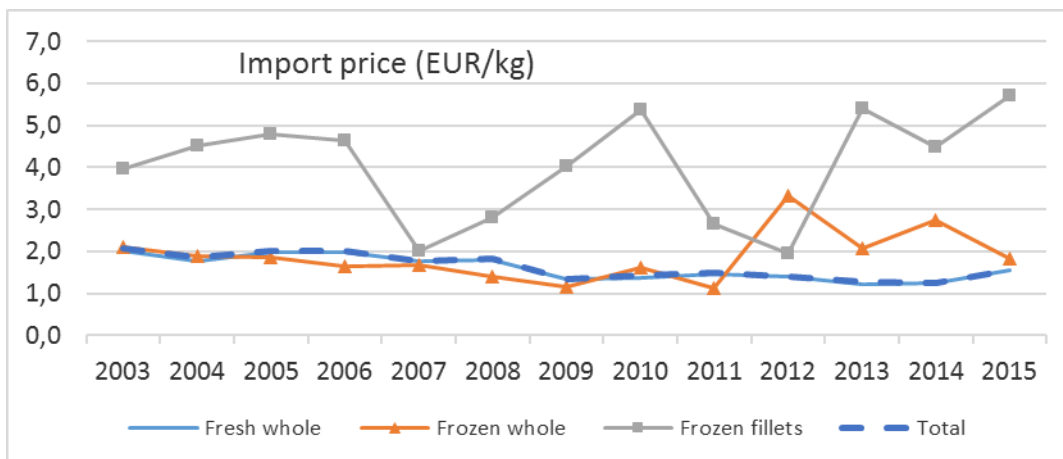
Figuur 15 - Waarde van geïmporteerde schol in Nederland tussen 2003 en 2015 (verse filet pas sinds 2012)

Bron: EUMOFA

De prijs van geïmporteerde schol en scholproducten in Nederland daalde tussen 2003 en 2015: 2,07 EUR/kg in 2003, 1,82 EUR/kg in 2006 en 1,56 EUR/kg in 2015.

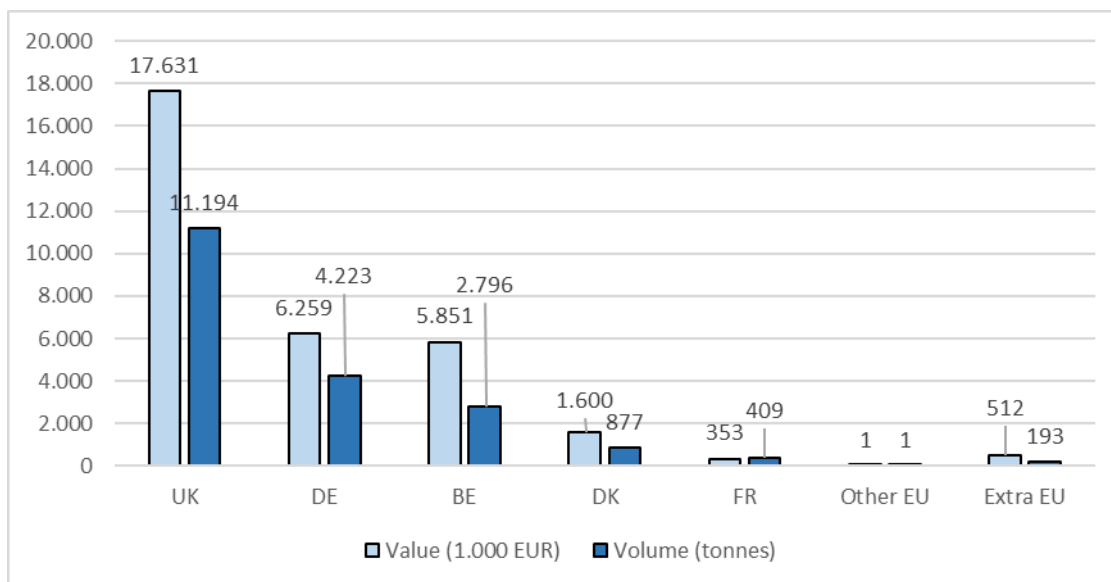
Figuur 16 - Prijs van geïmporteerde schol in Nederland tussen 2003 en 2015

Bron: EUMOFA

Het Verenigd Koninkrijk is goed voor 56,8% van het geïmporteerde volume in 2015, en bereikt samen met Duitsland en België 92,5%. Zoals eerder vermeld bestaat de invoer uit het Verenigd Koninkrijk voor een deel uit vis die in Nederland door de Britse vloot wordt aangevoerd.

Figuur 17 - Import van schol in Nederland per oorsprong (2015)

Bron: EUMOFA

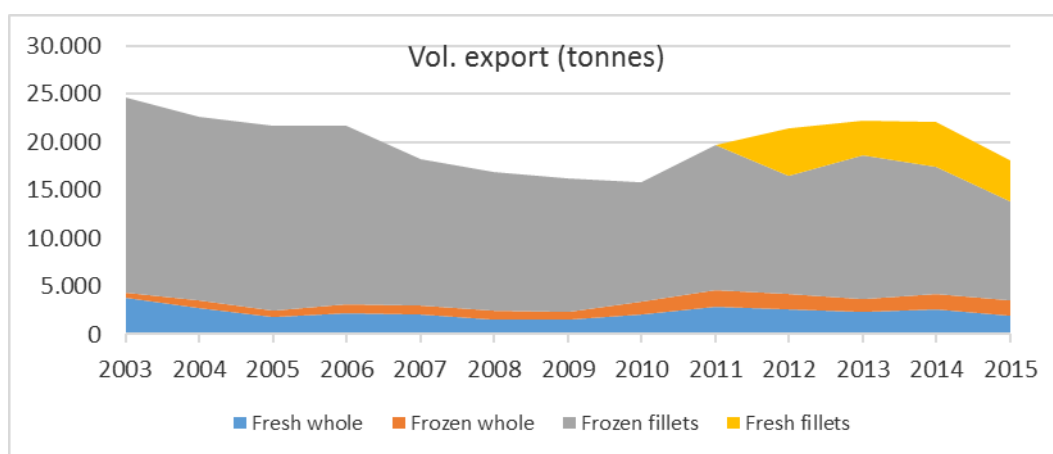
2.3.4 Export

De export van schol door Nederland bereikte 18.117 ton aan producten en een waarde van EUR 106 miljoen in 2015:

- Bevroren filets waren goed voor 56,7% van het volume en 54,6% van de waarde;
- Verse filets waren goed voor 23,6% van het volume en 30,1% van de waarde;
- Hele schol (bevroren en vers) was goed voor 19,7% van het volume en 15,3% van de waarde;

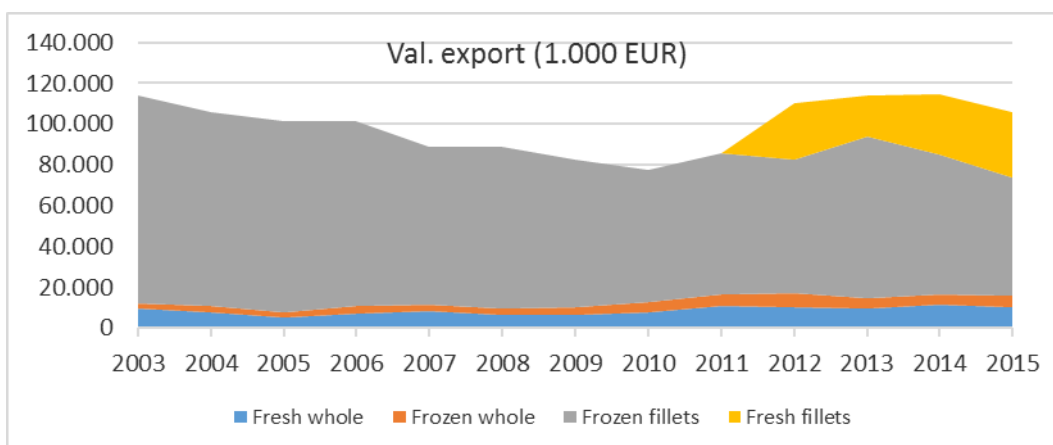
De export liet een dalende trend zien tussen 2003 en 2010 (-35,7% in volume en -31,8% in waarde) en nam toe tussen 2010 en 2014 (+9,8% in volume en 9,2% in waarde, verse filet niet inbegrepen). In 2015 nam de export af met 17,8% in volume en 7,4% in waarde.

Figuur 18 - Volume van schol geëxporteerd door Nederland tussen 2003 en 2015 (verse filets pas sinds 2012)

Bron: EUMOFA

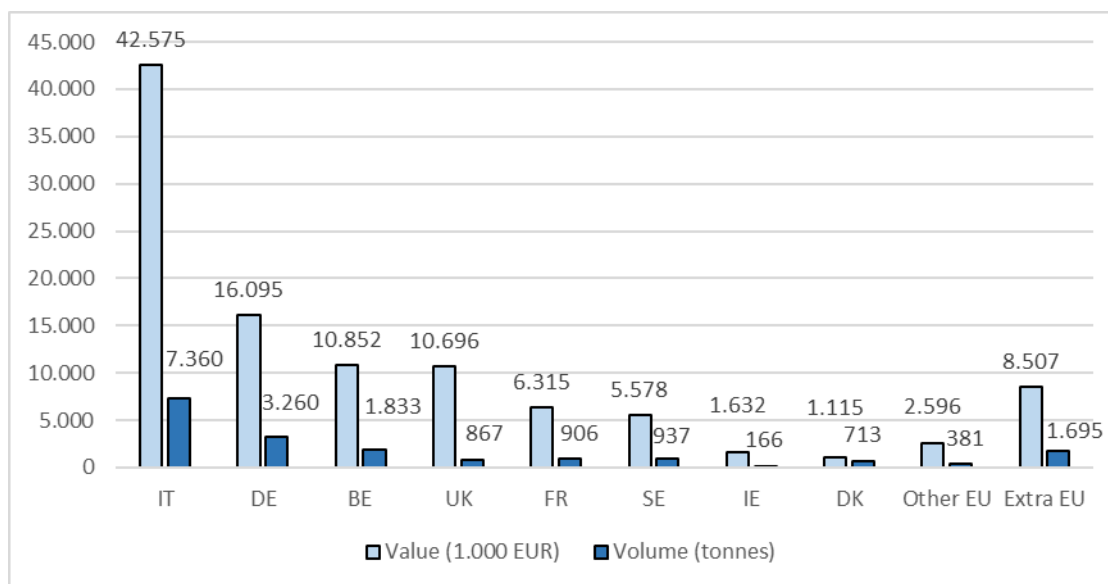
Figuur 19 - Waarde van schol geëxporteerd door Nederland tussen 2003 en 2015 (verse filets pas sinds 2012)

Bron: EUMOFA

In 2015 was Italië de belangrijkste markt voor de Nederlandse export, met 40,2% van de waarde van de verkopen. De tweede markt was Duitsland met 15,2%. België en het Verenigd Koninkrijk namen 10% voor hun rekening.

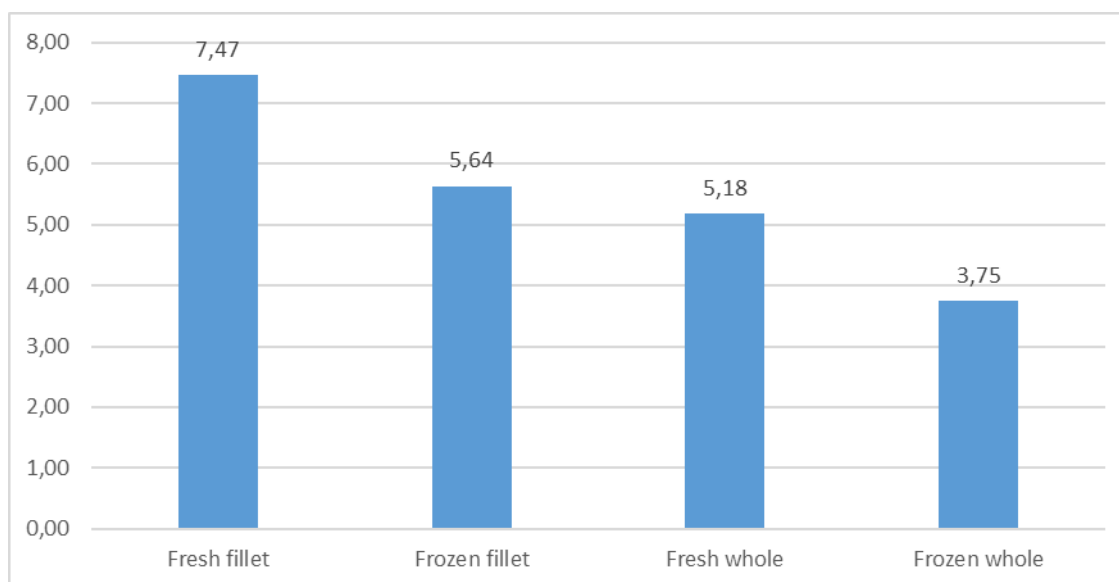
Figuur 20 - De export van schol uit Nederland per bestemming (2015)

Bron: EUMOFA

De volgende afbeelding toont de prijs van scholproducten die in 2015 uit Nederland werden geëxporteerd. De prijs van verse filets is 24% hoger dan die van bevroren filets.

Figuur 21 - De prijs van uit Nederland geëxporteerde scholproducten (EUR/kg, 2015)

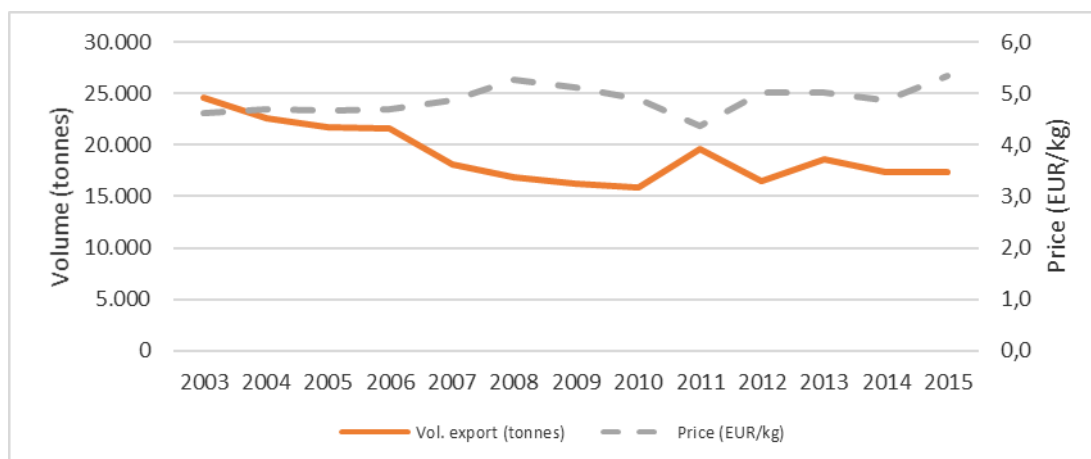

Bron: EUMOFA

De prijs van uit Nederland geëxporteerde scholproducten nam tussen 2003 en 2015 toe met 15,8%. Toch kunnen we tussen 2009 en 2011 een daling van de prijs constateren (-17,1%) en een toename in 2011 van het exportvolume (+ 24,1%).

In de periode 2003-2015 daalde het volume met 29,4% (verse filets niet in beschouwing genomen).

Figuur 22 - Het volume en de prijs van door Nederland geëxporteerde scholproducten tussen 2003 en 2015 (verse filets niet inbegrepen)

Bron: EUMOFA

De figuren op de volgende pagina tonen de ontwikkeling van de geëxporteerde prijzen en volumes per scholproduct uit Nederland tussen 2003 en 2015 (2012-2015 voor verse filets).

- Bevroren filets

Dit is het belangrijkste geëxporteerde scholproduct. Terwijl de export tussen 2003 en 2015 daalde met 49,4% (ondanks een stijgende trend sinds 2010), steeg de prijs van bevroren filets over de periode met 12,7%.

- Verse filets

Gegevens zijn alleen beschikbaar voor de periode 2012-2015.

De prijs steeg met 33,7% in drie jaar, terwijl het volume afnam met 13,3%: -27,5% in 2013, +30,3% in 2014 en -8,3% in 2015.

- Verse hele schol

Het volume van de export van verse hele schol nam af met 48,6% tussen 2003 en 2015. Het volgt de trends van het aan wal brengen: -59,8% van 2003 tot 2009, gevolgd door een toename (+71,1% tussen 2009 en 2014) en afname in 2015 (-25,2%).

De exportprijs is ieder jaar gestegen, uitgezonderd 2009 en 2010. Tussen 2003 en 2014, steeg de prijs van 2,61 EUR/kg tot 5,18 EUR/kg (+ 98,4%).

- Bevroren hele schol

De geëxporteerde volumes blijven beperkt, maar de trend is stijgend (+ 175,2% tussen 2003 en 2015) met een prijsdaling: -8,0%. In tegenstelling tot andere scholproducten, nam de export van bevroren hele schol de afgelopen 10 jaar toe.

- 2003-2009: +30,8%
- 2009-2014: +30,9%

Figuur 23 - Volume en prijs van door Nederland geëxporteerde scholproducten tussen 2003 en 2015

Bron: EUMOFA

2.4 Overzicht van de belangrijkste EU-markten voor Nederlandse schol

2.4.1 Italië

Italië is de eerste exportmarkt voor Nederland. 100% van de Italiaanse toelevering is gebaseerd op import omdat Italië geen schol vangt. Nederland neemt in 2015 57% van het in Italië geïmporteerde volume van scholproducten voor zijn rekening.

Tabel 9 - Balans van de toelevering van schol in Italië in 2014

Ton	Helevisequivalent	Filet-equivalent
Vangsten	0	0
Import	28.002	12.041
Toelevering	28.002	12.041
Export	130	32
Consumptie	27.873	12.009

Filet = 43% van helevisequivalent

Bron: EUMOFA, FAO

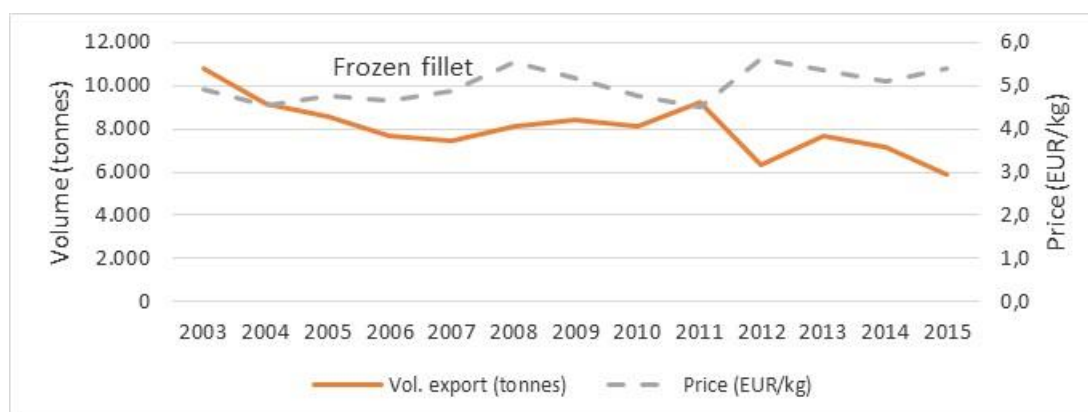
Tussen 2003 en 2015 daalde de export vanuit Nederland naar Italië met 35,2% in volume en 31,7% in waarde.

De import in Italië betreft vooral bevroren filets (75% van het volume in 2015) en 78% van dit volume komt uit Nederland.

We zien dezelfde trend voor de export van bevroren filets van Nederland naar Italië als voor de totale export van bevroren filets uit Nederland:

- Grote daling van het volume: -33,5%;
- Geringe verhoging van de prijs: +3,9%.

Figuur 24 - Volume en prijs van door Nederland naar Italië geëxporteerde bevroren scholfilets tussen 2003 en 2015

Bron: EUMOFA

2.4.2 Duitsland

Duitsland is de tweede markt voor Nederlandse schol. De landelijke toelevering is voor 75% gebaseerd op de import en Nederland nam in 2015 43% van de Duitse import voor zijn rekening.

Duitsland is ook actief op de exportmarkt met 6.195 ton in 2014 (helevisequivalent), dit komt overeen met 33% van de toelevering, 45% van de import en 134% van de vangsten.

De import betreft voornamelijk filets (bevroren en vers) terwijl de export voornamelijk hele vers schol betreft.

Tabel 10 - Balans van de toelevering van schol in Duitsland in 2014

Ton	Helevisequivalent	Filet-equivalent
Vangsten	4.634	1.993
Import	13.887	5.972
Toelevering	18.521	7.964
Export	6.195	2.664
Consumptie	12.326	5.300

Filet = 43% van helevisequivalent

Bron: EUMOFA

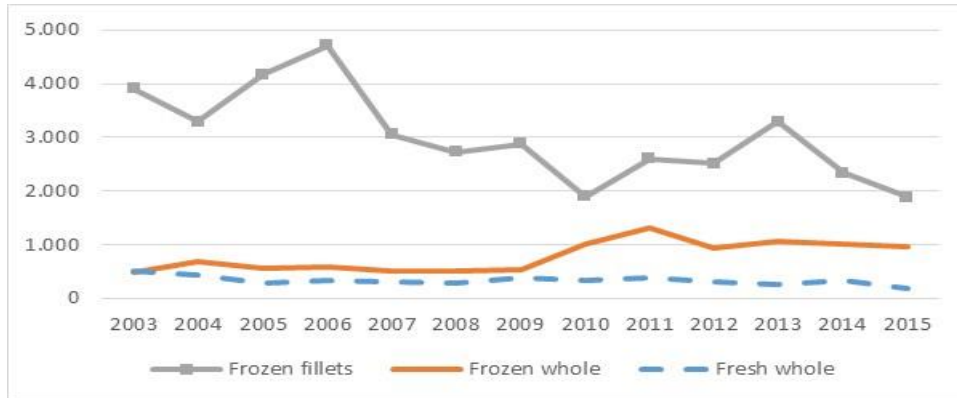
De scholvangsten in Duitsland namen aanzienlijk toe tussen 2007 en 2014 (+ 59%), en de totale vangst bereikte 4.634 ton in 2014.

De export uit Nederland nam sterk af tussen 2003 en 2015:

- De bevroren filets, die in 2015 goed waren voor 57,9% van de totale export, daalden met -51,7% tussen 2003 en 2015. We kunnen drie perioden in beschouwing nemen:
  - Dalende trend tussen 2003 en 2010: -51,3%;
  - Stijgende trend tussen 2010 en 2013: +73,0%;
  - Grote daling tussen 2014 en 2015: -42,7%;
- Bevroren hele schol: is goed voor 29,7% van het geëxporteerde volume en daalde met 51,7% tussen 2003 en 2015.
- De verse filets zijn goed voor 6,3% van het geëxporteerde volume in 2015.
- Vers geheel: is goed voor slechts 6,0% van het geëxporteerde volume in 2015, en daalde met 62,5% over de periode.

Figuur 25 - Het volume van door Nederland naar Duitsland geëxporteerde scholproducten

Bron: EUMOFA

2.4.1 België

België is de derde markt voor Nederlandse schol. In 2014 was de landelijke toelevering voor 59% gebaseerd op nationale vangsten en voor 41% op de import. België is sterk exportgeoriënteerd, 87% van de Belgische toelevering wordt geëxporteerd (12.928 ton helevisequivalent in 2015). In 2015 is 39,1% van het in België geïmporteerde volume (helevisequivalent) afkomstig uit Nederland.

Tabel 11 - Balans van de toelevering van schol in België in 2014

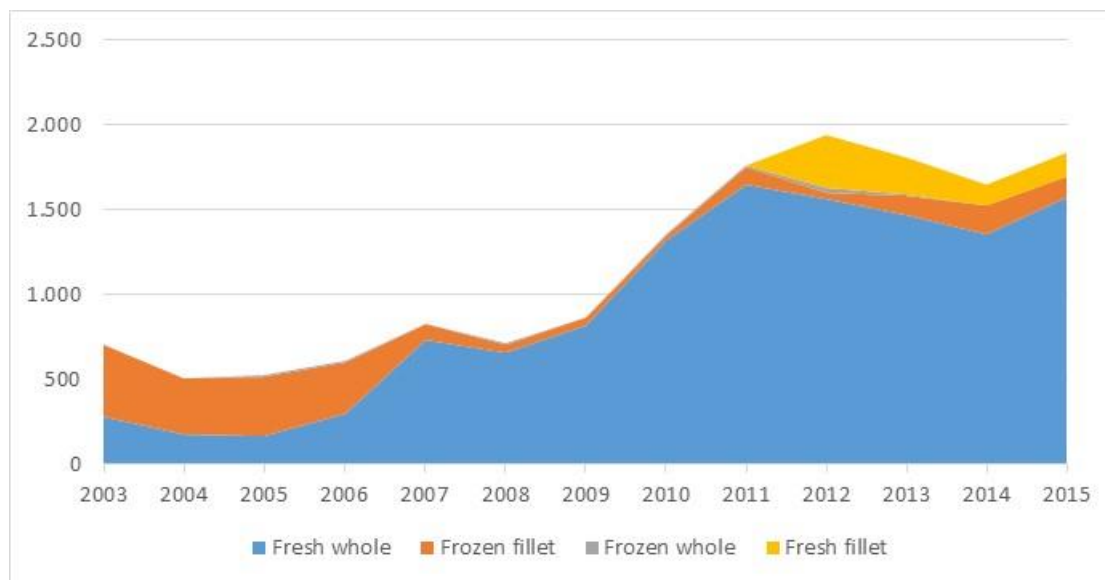
Ton	Helevisequivalent	Filet-equivalent
Vangsten	8.868	3.813
Import	6.058	2.605
Toelevering	14.926	6.418
Export	12.928	5.559
Consumptie	1.997	859

Filet = 43% van helevisequivalent

Bron: EUMOFA

De export van Nederland naar België groeide tussen 2003 en 2015 met 140% (verse filet niet inbegrepen). Dit is het gevolg van een grote toename van verse hele vis, die goed was voor 276 ton in 2003 en 1.569 ton in 2015 (+ 469%).

Figuur 26 - Volume van geëxporteerde scholproducten vanuit Nederland naar België

Bron: EUMOFA

3 BENEDENSTROOMSE PRIJZEN VAN DE TOELEVERINGSKETEN

In dit hoofdstuk analyseren we de prijzen en trends in de verschillende stadia van de toeleveringsketen van schol in Nederland, met als doel het kader te zetten voor de analyse van de prijstransmissie (hoofdstuk 4).

3.1 Prijsinformatiebronnen

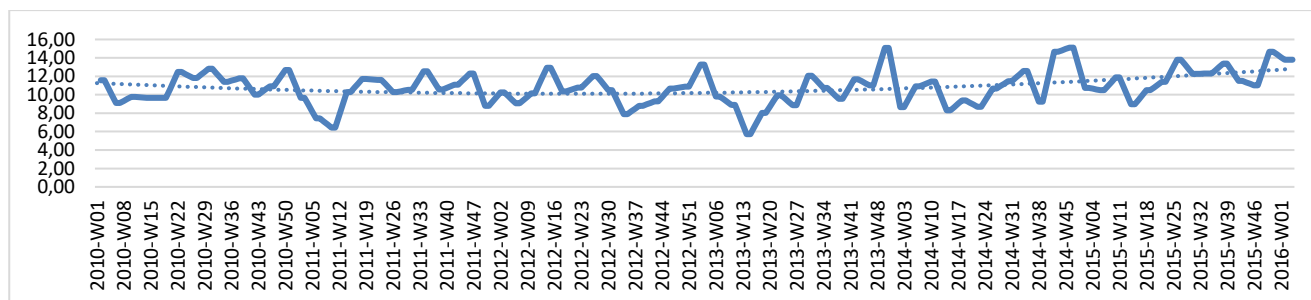
Terwijl hoofdstuk 4 zich baseert op gegevens verzameld met behulp van directe interviews met belanghebbenden, biedt hoofdstuk 3 een lijst van normaal toegankelijke consistente bronnen en de inhoud van de informatie die elk ervan verstrekt.

Tabel 12 - Bronnen voor prijzen

Fase van de toeleveringsketen	Type prijs	Frequentie	Bron
Eerste verkoop	Veilingprijs per maatcategorie	Dagelijks, wekelijks, maandelijks, jaarlijks	PEFA EUMOFA
Eerste verkoop	Veilingprijs	Maandelijks, jaarlijks	EUMOFA
Import / export	Import- / exportprijzen	Maandelijks, jaarlijks	EUMOFA
Detailhandel	Detailhandelsprijs, voor hele schol	Wekelijks	EUMOFA

In de volgende afbeelding ziet u de prijs (EUR/kg) van hele schol in de detailhandelsfase in Nederland.

Figuur 27 - Detailhandelsprijs van hele schol in Nederland tussen 2010 en 2016 (EUR/kg)

Bron: EUMOFA

Naast statistische bronnen voor prijzen vindt u onderstaand de resultaten van een controle in de winkel van de eerste Nederlandse detailhandelaar Ahold. De kenmerken van de drie consumentenverkoopenheden van schol staan uiteengezet in de onderstaande tabel.

Tabel 13 - Detailhandelsprijzen (november 2015)

	Aantal filets	Gewicht (g)	Gewicht (g) /filet	Prijs (EUR/consumentenverkoopenheid)	Prijs (EUR/kg)	Commentaar
Consumentenverkoopenheid 1	3	210	70	3,57	17,00	MSC

Consumentenverkoop eenheid 3	2	300	150	6,00	20,00	MSC
Consumentenverkoop eenheid 2	2	360	180	4,32	12,00	MSC, met zwarte huid

Bron: onderzoek door EUMOFA

4 PRIJSSTRUCTUUR IN DE TOELEVERINGSKETEN

We stellen de analyse van de prijstransmissie voor twee toeleveringsketens voor:

- Verse MSC-filet verkocht op de Nederlandse markt door een grootschalige detailhandelaar;
- Bevroren filet geëxporteerd naar Italië.

4.1 Verse filet op de Nederlandse markt

De volgende tabel toont het bereik van de verschillende kosten voor verse scholfilet die op de Nederlandse markt wordt gebracht.

Tabel 14 - Kosten en marges van de verse scholfilet in de grootschalige detailhandel in Nederland (november 2015)

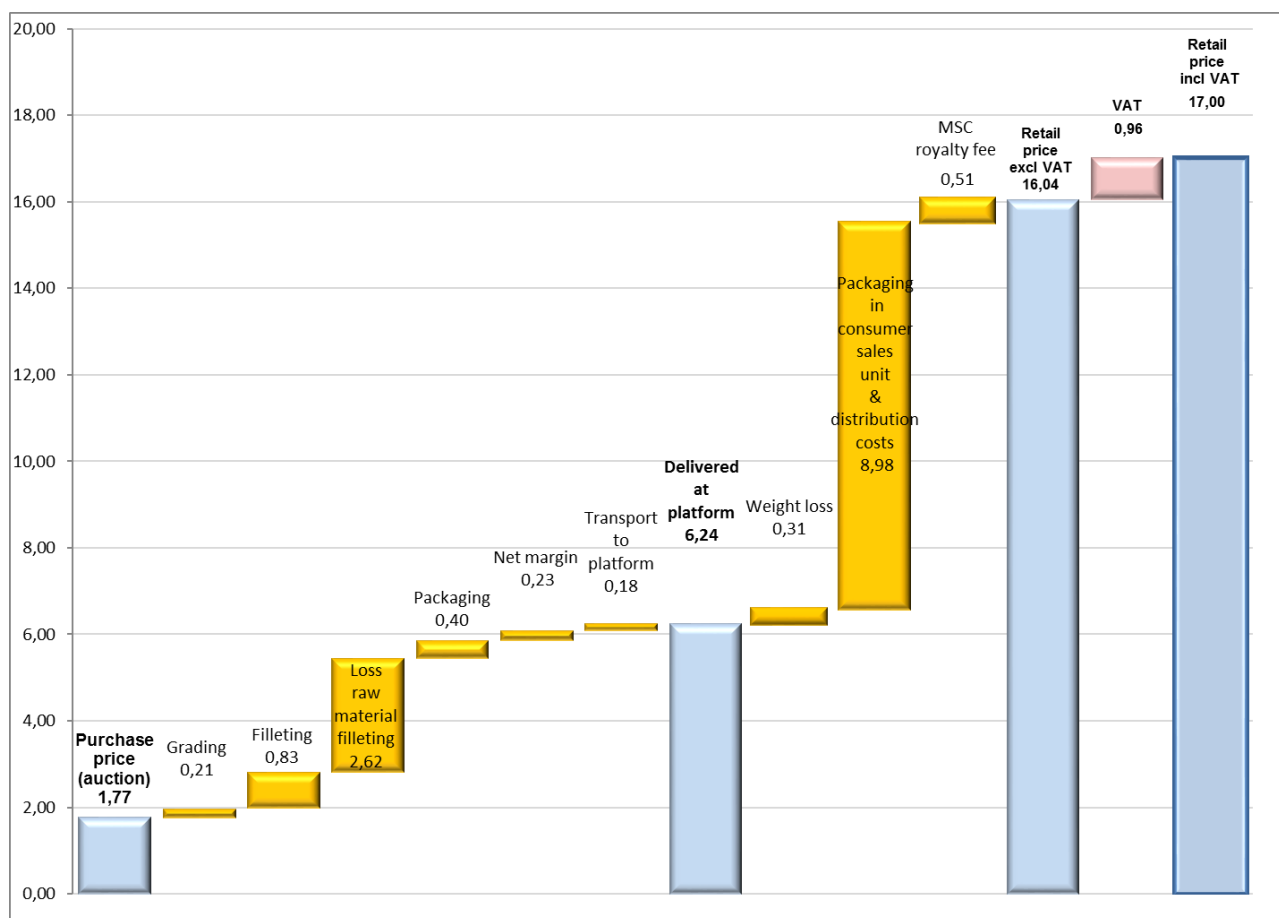
	Kosten en marges
Sorteren	0,12 – 0,30 EUR/kg
Fileren	0,75 -0,98 EUR/kg
Verlies grondstof fileren	Opbrengst: 38-50%
Verpakken	0,31 – 0,40 EUR/kg
Nettomarge verwerker	0 - 5%
Vervoer naar aanvoerplatform	0,18 EUR/kg
Gewichtsverlies	10%
Verpakken in consumentenverkoopenheid/distributiekosten	8,98 EUR/kg
MSC-royalty's	3% - 5%
BTW	6%
Detailhandelsprijs (incl. BTW)	17 – 20 EUR/kg

De onderstaande figuur toont de prijstransmissie in de toeleveringsketen voor verse scholfilet op de Nederlandse markt. Dit figuur is het resultaat van interviews met visverwerkers en met een inkoopmanager van een grootschalige detailhandelaar in november 2015.

De referentieprijs voor de vis tijdens de eerste verkoopfase is die van Visveiling Urk op 9 november 2015:

- vis, ontdaan van ingewanden;
- maatcategorie 3;
- MSC-gecertificeerd.

Figuur 28 - Prijstransmissie voor verse filet met MSC-keurmerk op de Nederlandse markt (EUR/kg)

4.2 Naar Italië geëxporteerde bevroren filet

De volgende tabel toont de uiteenlopende kosten voor bevroren scholfilet die op de Italiaanse markt wordt gebracht.

Tabel 15 - Kosten en marges voor de naar Italië geëxporteerde bevroren scholfilet (november 2015)

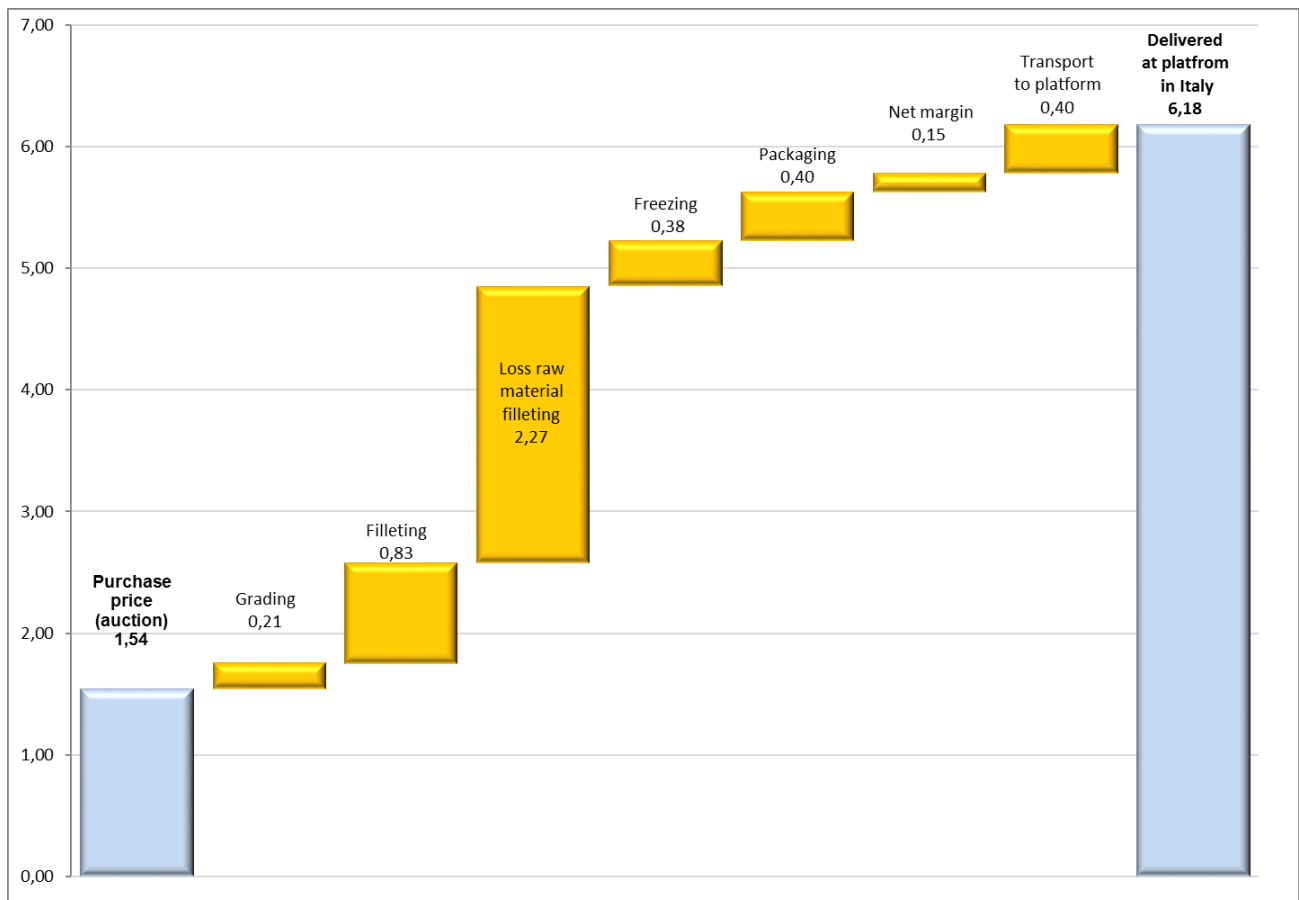
	Kosten en marges
Sorteren	0,12 – 0,30 EUR/kg
Fileren	0,75 – 0,98 EUR/kg
Verlies grondstof fileren	Opbrengst: 38-50%
Diepvriezen	0,35 – 0,40 EUR/kg
Verpakken	0,31 – 0,40 EUR/kg
Nettomarge	0 - 5%
Vervoer naar aanvoerplatform	0,50 EUR/kg

De onderstaande figuur toont de prijstransmissie in de toeleveringsketen voor bevroren scholfilet op de Italiaanse markt. Dit figuur is het resultaat van interviews met visverwerkers in november 2015.

De referentieprijs voor de vis tijdens de eerste verkoopfase is die van Visveiling Urk op 9 november 2015:

- vis, ontdaan van ingewanden;
- maatcategorie 4;

Figuur 29 - Prijstransmissie van de Nederlandse export van bevroren filet naar Italië (EUR/kg)

4.3 BIJLAGEN

4.3.1 Gebruikte bronnen

- Nederlands Ministerie van Economische Zaken
- EUMOFA
- FAO
- ICES
- PEFA
- MSC
- Visveiling URK BV

4.3.2 Interviews

- Ahold
- Ekofish Group
- MSC Nederland
- Neerlandia - Urk
- North Seafood
- Osprey Fish
- Van Der Lee
- VisNed

“Price structure in the supply chain for plaice in the Netherlands” is published by the Directorate-General for Maritime Affairs and Fisheries of the European Commission.

Editor: European Commission, Directorate-General for Maritime Affairs and Fisheries, Director-General. **Disclaimer:** Although the Maritime Affairs and Fisheries Directorate General is responsible for the overall production of this publication, the views and conclusions presented in this report reflect the opinion of the author(s) and do not necessarily reflect the opinion of the Commission or its officers.

© European Union, 2021

KL-01-21-058-NL-N

ISBN: 978-92-76-29798-7

DOI: 10.2771/394952

Reproduction is authorized, provided the source is acknowledged.
Page 3, picture, source: Scandinavian Fishing Year Book.

FOR MORE INFORMATION AND COMMENTS:

Directorate-General for Maritime Affairs and Fisheries B-1049 Brussels

Tel: +32 229-50101

E-mail: contact-us@eumofa.eu

EUROPEAN MARKET OBSERVATORY FOR FISHERIES AND AQUACULTURE
(EUMOFA)

EUMOFA

European Market Observatory for
Fisheries and Aquaculture Products

www.eumofa.eu

Bureau voor publicaties
van de Europese Unie

*Maritime
Affairs and
Fisheries*